

географічної картини світу та географічного світогляду учнів, які мають виконуватись з огляду на компетентністний підхід в навчанні.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: постанова КМУ № 898 від 30 вересня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.03.2024).
2. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі / за заг. ред. д-ра пед. наук О. М. Топузова та канд. пед. наук О. Ф. Надтоки. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 56 с.
3. Коротун С. І., Романів А. С. Роль сучасної шкільної географії в громадянському житті та кар'єрному зростанні особистості. *Географічна освіта у шкільних та позашкільних закладах: проблеми, пошуки, перспективи*: збірник наукових праць; за ред. проф. Д. В. Лико / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне: Видавець О. Зень, 2020. С. 11-15.
4. Кравцова І. Географія в контексті Нової української школи. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2021. № 33. С. 24-29.
5. Мальчикова Д. С., Мезенцев К. В. Публічний імідж географії в контексті трансформації стандартів базової середньої освіти: досвід України і світу. *Український географічний журнал*. 2022. № 1. С. 53-63.
6. Про утворення робочої групи з розроблення проекту Державного стандарту профільної середньої освіти: наказ МОН України №404 від 02.04.2021 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-utvorennya-robochoyi-grupi-z-rozroblennya-proektu-derzhavnogo-standartu-profilnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 27.03.2024).
7. Нова українська школа: Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 27.03.2024).
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
9. Освітні програми: Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 27.03.2024).
10. Профільна середня освіта: почалося громадське обговорення проекту стандарту. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/profilna-serednya-osvita-pochalosya-gromadske-obgovorennya-proyektu-standartu>
11. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 24.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 27.03.2024).
12. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. Дата оновлення: 24.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 27.03.2024).

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

О. А. Федій

fedy.alexander@gmail.com

Я. О. Вагаршакян

yv082018@gmail.com

*кафедра географії, методики її навчання та туризму Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава*

Етнологія народів світу – навчальна дисципліна історико-етнографічного циклу, яка розглядає походження, етнічну історію народів, особливості їхньої традиційно-побутової культури, занять, соціальний устрій, сімейно-шлюбні відносини, духовну культуру, сучасні етнічні процеси в регіонах та світі в цілому. Будь-яка мова відображає формування населення як етносу. Географія безпосередньо вивчає всі елементи якісної характеристики населення, які охоплюють широкий спектр життєдіяльності – від відтворювальних процесів до етнолінгвістичних особливостей [2].

Вивчення лексикології, фразеології, словотвору, морфології доцільно супроводжувати розвідками з етимології. Така робота дозволяє більш детально опрацювати внутрішній зміст лексем, з'ясувати розвиток їх значень у контексті історико-культурних змін, сприяє поглибленню знань з інших розділів мовознавства, а також географії. Інтегративний характер географії відображається у вивченні територіальних особливостей поширення мов на планеті, їхньої диференціації в різних регіонах. Застосовуючи системний підхід на уроках географії, удосконалюються уміння і навички роботи з науковими джерелами, різними видами словників, покращується аналіз, критичне оцінювання, узагальнення етномовних явищ, виконуються етнолінгвістичні дослідження слів-історизмів, етнографізмів, діалектизмів, народних фразем, характеризується етнокультурний оцінний зміст, проводиться самостійна пошукова робота з етнолінгвокультури рідного краю, добирається система індивідуально-творчих і проблемно-пошукових завдань. Для вчителя неоціненним є використання цих підходів під час практичного спрямування своєї діяльності: розробляються конспекти, проводяться уроки та виховні заходи з елементами етнолінгвістичних, лінгвокультурологічних пошуків тощо. Специфіку використання здобутків народознавства, етнолінгвістики в освітньому процесі досліджували А. Богуш, В. Жайворонок, С. Єрмоленко, В. Кононенко, Н. Луцан, Л. Мацько, М. Стельмахович, А. Струк, В. Ужченко, Д. Ужченко, Т. Усатенко, Т. Яценко та ін [2]. Географічний аспект етнолінгвістичної характеристики народів світу висвітлений недостатньо, так як вивченню населення світу та України за шкільною програмою виділено лише один розділ у 8-му класі.

Знайомство з етнологією народів світу несе в собі вивчення етносу та інших етнічних спільностей. Представники примордіалізму стверджують, що етноси є давніми, природними явищами, які мають деякий набір об'єктивних, спільних для них ознак (мова, зовнішній вигляд, традиційна культура та інше), на основі чого у них формується усвідомлення своєї єдності. Водночас вказується, що кожна з цих ознак сама по собі визначальною не є, якщо вона характерна і для інших етносів, але разом вони складають той оригінальний набір, за яким один етнос відмінний від іншого [2].

Метою сучасної географічної освіти є створення особистості, яка володіє просторово-географічними знаннями, культурно-географічними ціннісними орієнтирами, одними з яких є етнолінгвістичні. Формування компетентної, обізнаної особистості на уроках, а також і суспільному житті у майбутньому, дозволить не просто досягти ключових та предметних компетентностей, а й

займати активну громадську позицію щодо розв'язання національних, етнічних конфліктів, неможливості спекуляції у мовних питаннях в державі. Цінування культурного розмаїття різних народів та ідентифікація себе як громадянина України є елементом однієї з ключових компетентностей НУШ – громадські та соціальні компетентності [3].

Значення етнолінгвістичної компетентності в шкільних курсах географії обумовлена гострою потребою щодо обізнаності громадян. По-перше, система географічних знань створює фундаментальну базу для практичної діяльності особистості за різними напрямками, зокрема етнолінгвістичним. По-друге, існує реальна можливість формування ключових компетентностей, уміння використовувати знання для обізнаності громадян суспільства. По-третє, даний підхід забезпечує відповідну структуру інтеграції знань – мовознавства, етнографії, географії. Етнолінгвістична компетентність учнів виявляється у розумінні класифікації мов світу, їхньої взаємодії та взаємовпливу. Важливо усвідомлювати, що мова несе історію походження народу і формування нації у власному звуковому, граматичному, словниковому матеріалі. На прикладі української мови, як головної ознаки національної ідентичності, добре прослідковується її територіальна «близькість» із мовами слов'янської групи індоєвропейської мовної сім'ї. За генетичними і територіальними зв'язками та ступенем територіальної близькості українська мова найбільш пов'язана із верхньолужицькою та білоруською мовами (по 29 спільних ознак), нижньолужицькою мовою (27), польською мовою (22), чеською і словацькою мовами (по 23), хорватською і болгарською мовами (по 21), сербською і македонською мовами (по 20), словенською мовою (18) і російською (11) [4].

Українська мова є неповторною серед навколишніх слов'янських. Ця своєрідність зумовлена географічно і полягає в очевидних сполучних, перехідних рисах між структурами слов'янських мов. З-поміж 82 специфічних рис виключно українськими є 34 ознаки [4].

Для розуміння учнями на уроках географії етнолінгвістичних особливостей народів дієвим є дослідницький спосіб вивчення матеріалу. Так, обговорення і складання схеми на уроці слов'янської мовної групи як складової індоєвропейської мовної сім'ї дозволить глибше зрозуміти історико-географічні особливості формування мов сусідніх з Україною держав (рис. 1).

Методика викладання географії має бути насичена прийомами, що сприяють розвитку самостійності, дослідницьких умінь, інформаційної грамотності учнів. Перспективним є використання діяльнісного підходу, уміння виконувати експеримент, різноманітні види самостійних робіт, уміти спостерігати, самостійно отримувати й переробляти інформацію, уміло володіти інформаційно-комунікативними технологіями.

Враховуючи вимоги сьогодення, серед різноманітних засобів навчання особливу увагу доцільно приділити роботі із картосхемами. Картосхема географії слов'янських мов сприятиме вивченню їхньої територіальної диференціації, встановленню взаємозв'язків між ними та здійсненню групування [1; 5].

Рис. 1. Слов'янська група мов (розроблено авторами за матеріалами [4])

При вивченні у школі географії мов на прикладі слов'янської групи значимим є такий підхід, що сприяє розвитку аналізу, формує власну думку щодо подальшого розмірковування над усвідомленням висновків і пошуку істини. Зараз широко обговорюють зв'язки української мови з іншими мовами слов'янської групи, їхню взаємозалежність та взаємовплив. Учням важливо на певних прикладах продемонструвати просторові особливості поширення мов, споріднених з українською. Під час такої роботи на уроці будуть сформовані етнолінгвістичні компетентності – розуміння значення мови як головного ідентифікатора нації.

Отже, етнолінгвістична компетентність є важливою складовою громадської та соціальної компетентності. Учитель повинен не лише професійно підібрати матеріали до уроку про географічну диференціацію мов світу, а й зуміти сформувані складні конструкції взаємозв'язку лінгвістичних характеристик, що сприятиме розвитку особистості, активізації громадянської позиції учнів у майбутньому, ефективності саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів : навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 136 с.
2. Марченко О. М. Етнологія народів світу: Навчальний посібник. Кропивницький, ТОВ ПОЛІМЕД-Сервіс. 2019. 382 с.
3. Нова українська школа: ключові компетентності. URL: <https://uied.org.ua/2020/03/323/>
4. Походження германської, романської та слов'янської групи мов. URL: <https://vseosvita.ua/lesson/pokhodzhennia-hermanskoj-romanskoj-ta-slovianskoj-hrupy-mov-453848.html>

5. Чубрей О. С. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх вчителів географії в сучасних умовах : навч.-метод. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. 106 с.

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ГЕОГРАФІЇ
У ЗМІШАНОМУ РЕЖИМІ. ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З
ГЕОГРАФІЇ ТА ТУРИЗМУ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЇЇ ВПЛИВУ

**ENSURING THE QUALITY OF EDUCATION IN EXTREME
 CONDITIONS**

N. I. Zamanova

zamanovanazakat13@gmail.com

*Department Azerbaijan Geography and Geography Teaching Technology Azerbaijan
 State Pedagogical University*

The integration of the national economy into the world economy, which began at the end of the last century, and the transformation of national education into an international form of education, accelerated in the 21st century. In the 3rd millennium, rapid changes in the digital world took place regardless of people's wishes as a manifestation of innovative innovations in the information society [1, p. 11]. Ensuring adequacy to the changes taking place falls on science, education and especially educational institutions to solve the fateful issues. All these complex processes and relationships, from the adaptation of the individual to the society, to the creation of new professions and values in the field of new science, of course, take place in educational institutions. In addition to these innovations, especially in emergency situations (pandemic, war, etc.) regardless of our wishes, it is the responsibility of educational institutions to ensure the continuity of education.

Synchronous and Asynchronous (online), which are the main forms of distance education, are ahead of other forms of education. Fast, fast, parallel (being able to work and study), regardless of time and place, and most importantly, accessible (relatively cheap) and distance education regardless of health restrictions. The learning area is expanding and the number of students is constantly increasing. [2, p. 9] In short, virtual education and education without technology is impossible. Therefore, virtual education and its infinite possibilities and space surpasses the physical space. During the 2019 Pandemic and the 2020 September 27 – November 8 war, it is up to educators to ensure the continuity of education. At first we didn't know what to do. We continued with WhatsApp with short breaks, then Zoom and Teams. Microsoft. Of course, there are differences between an online class and a live class. But it is a fact that «In the future, no university will be able to compete with the Internet in teaching its students the educational resources they need» Bill Gates confidently emphasized that electronic education will take the place of traditional universities [5].